

Když dítě koktá

“Ba-ba-babi-babičko, víš-víš ...”,

začal říkat kolem třetího roku můj vnouček a já jsem věděla: Je to tady! Přes všechny své vědomosti jsem přece jen zaváhala: Co když opravdu začíná koktat? Vše se v krátkém čase urovnalo a upadlo do zapomnění, zvláště když u mladší sestřičky se nic podobného neobjevilo. Pro logopeda úplně modelová situace! Menší část dětí totiž mezi třetím a čtvrtým rokem přirozeně prochází krátkým obdobím tzv. fyziologické iterace, opakování, což úzkostnější rodiče někdy považují za první známky koktavosti. Holčičky, které jsou (nejen) řečově zdatnější, fyziologické iteraci tolik nepodléhají. Je smutné, že v klubku dětí zmiňovaného věku je již zakukleno těch několik, které koktat skutečně začínají.

Pohovořit o problematice koktavosti je námět pro sebrané spisy. Obecně poradit koktavým je zase úkol nevděčný, neboť tato vada řeči je ve svých projevech, formách i prognóze velmi individuální, krátce řečeno neexistují dva stejní balbutici (koktaví).

Soustředme se pouze na děti předškolního věku a ty v prvních letech školní docházky. Koktavost starších žáků a dospělých, je totiž něco docela jiného. Nuže – máte-li doma dítě, které začíná koktat, není třeba, abyste zpytovali svědomí, jak nabádá jedna z dostupných českých příruček. NENÍ TO VAŠE VINA. Projevy plynulosti řeči dítěte můžete svým přístupem zlepšit, nebo zhoršit, ale koktavost svého dítěte jste nezpůsobili. Vaše dítě se ničím neliší od ostatních, nenarodilo se jako neurotik, aby pak z tohoto důvodu začalo koktat. Neurotikem se však snadno může stát, při všech potížích, které koktavost s sebou přináší.

Znepokojení rodiče (často zejména babičky) kladou spoustu otázek. Nejjednodušší je odpověď na dotaz po příčině koktavosti. Ta totiž dosud zůstává neodhalena. Kdo tvrdí opak a má jednoduchou odpověď, klame. Výzkumy probíhají mnoha směry, odborníci se zatím vzácně shodují pouze v tom, že zřejmě nepůjde o příčinu jednu, ale o jejich souhrn. Potvrzenou roli mezi nimi zaujímá dědičnost. Dítě nezačne koktat, protože se polekalo psa, čerta s Mikulášem atd., pokud nemá ke koktavosti dispozici. Kdyby psychická a jiná traumata vyvolávala koktavost, musely by po nejruznějších válečných konfliktech propuknout úplné epidemie koktavosti. Nestalo se tak po žádné ze světových válek, ani po nedávných neblahých událostech v Bosně, Kosovu i jinde ve světě, kde děti prožívají hrůzná životní dramata.

Proti neznámému nepříteli se obtížně brojí. Rodiče by do boje proti koktavosti nejraději vytáhli vyzbrojeni účinným lékem, který přivodí rychlou nápravu. Zázračná pilulka bohužel neexistuje. Léky ordinované na foniatrických klinikách (případně neurology nebo psychiatry) mají pouze zklidňující účinek. Podávat léky dítěti ve vývoji by mělo být vždy na pováženou, stejně jako zásahy hypnózou, oxygenoterapií (léčba kyslíkem) apod. „kdy může dojít až k poškození dítěte (např. vyvolání epileptického záchvatu apod.).

Problematické jsou také nabízené “čisté přírodní produkty”, fungující v lepším případě jako placebo, v duchu hesla : Věř a víra tvá tě uzdraví. Lze jen dodat, že v medicíně využívaný rulík zlomocný je taktéž čistý přírodní produkt.

Více než léky pro dítě potřebují rodiče zevrubné informace o koktavosti. Měli by odložit veškerý ostych i svazující úctu k autoritám a neodbytně se ptát. Podle získaných odpovědí by ostatně dokázali do jisté míry posoudit i úroveň a kompetentnost odborníka. Měli by se vyhýbat těm, kteří

- budou slibovat rychlé a trvalé výsledky
- budou přenášet veškerou odpovědnost na dítě a na rodiče
- budou rodiče – byť nepřímo – obviňovat jako původce a příčinu koktavosti dítěte
- budou vyžadovat provádění dechových cvičení vestoje (nejlépe s rukama v bok a palci dopředu – to aby se rozšířil hrudník)
- budou klást důraz na délku vydechovaného proudu vzduchu
- budou nacvičovat řečové stereotypy (pozdravy, poděkování, případně krátké veršovanky pro různé situace společenského styku)
- budou vyžadovat pouze nacvičenou reprodukci pohádek a příběhů, popisy obrázků, to vždy jen v klasických rétorických větách od velkého písmene k tečce, tedy způsobem, jakým nikdo normálně nemluví, bez zaváhání, pomlk a běžných řečových obrátů
- budou po dobu terapie vyžadovat tzv. řečový klid, to znamená, aby dítě mluvilo co nejméně, jen s matkou a terapeutem, kam dochází na cvičení (někdy po dobu několika týdnů)
- budou o vadě řeči mluvit neosobně a v přítomnosti dítěte předškolního věku (u starších školáků je tomu naopak, tam jsou děti hlavními činiteli, u nichž je třeba respektovat, chtějí-li s terapeutem o svých řečových problémech hovořit)
- nebudou za všech okolností přirozeně laskaví a neztotožní se s dítětem
- budou oblečeni v respekt vzbuzujícím bílém plášti
- nechají rodiče s dítětem dlouho čekat v čekárně, i když jsou objednáni.

Úprava koktavosti je dlouhodobá záležitost a podílí se na ni především logoped. Logopedi se však specializují, většina na odstraňování vadné výslovnosti, menší část na jiné, závažnější vady řeči, mezi nimi i na koktavost (balbuties, čti balbucies). Rodiče by neměli váhat s položením otázky, do jaké míry má oslovený logoped zkušenosti s úpravou dětské koktavosti. Záleží především na úrovni znalostí, jsou-li zastaralé, nebo odpovídající nejnovějším výzkumům. Do českých odborných i osvětových příruček se ty novější informace dostávají dosti ztuhá. Je třeba varovat před “alternativními” metodami jako je biofeedback (D.A.F.), metoda One brain apod..Většinou hodně slibují, ale tím to také končí (opomineme-li obvykle značné finanční náklady).

V krátkosti lze rodičům dětí ohrožených koktavostí v souladu se zahraničními odborníky nabídnout několik doporučení:

- ❖ Snažte se, aby se vaše dítě na řeč úzkostlivě nesoustředilo (přispívají k tomu vaše rady jako Nadechni se. Rozmysli se, co chceš říct. Řekni to ještě jednou. Škodlivá je dokonce pochvala Dnes jsi ale pěkně mluvil! – znamená, že včera to bylo horší atd.)
- ❖ Dívejte se na dítě, když mluví (udržujte přirozený oční kontakt), nedávejte nijak najevo svou netrpělivost (poklepáváním prsty apod.), dejte dítěti znát, že vás zajímá, CO říká, ne JAK to říká
- ❖ Nenuťte dítě, aby se řečově předvádělo před příbuznými nebo před známými
- ❖ Vaše dítě se má podrobit stejné disciplíně a příkazům jako jeho sourozenci a ostatní děti
- ❖ Nenapovídejte dítěti slova, jak se zhusta v dobré víře děje (a příručky to dokonce někdy doporučují), nevíte, co chce dítě přesně říct, zvyšujete jeho napětí a úzkost
- ❖ Nepřerušujte dítě v řeči, ani ho nepopohánějte
- ❖ Počítejte se zhoršením řeči v náročných dnech a situacích (v nemoci, při stresu, na jaře apod.)
- ❖ Snažte se sami stále mluvit klidnějším způsobem, pomaleji, relaxovaně (nejlépe s měkkým hlasovým začátkem, ale to chce odbornou poradu), avšak nezahanbujte dítě “miminkovským” způsobem řeči
- ❖ Pomáhejte dítěti rozvíjet jeho záliby (mělo by být v něčem “dobré”), posilujte citové vazby, zaveďte do jeho života přiměřený řád a pravidelnost (neznamená to absolutní zákaz televize nebo omezení sportovních aktivit, dítě by s cítilo něčím “jiné”)
- ❖ Neobcházejte koktavost jako tabuizovaný problém, dítě by mělo mít pocit, že s vámi může - z vlastní vůle a z vlastního popudu! – kdykoliv o svých řečových problémech hovořit
- ❖ Vaším cílem by mělo být udržet koktavost dítěte alespoň na aktuální úrovni, nepřipustit její rozvoj, narůstání příznaků
- ❖ Rozhodující je psychická pohoda vašeho dítěte, učíňte ho rozumně šťastným dítětem, zahrnujte ho “vitamínovou” léčbou povídání, rytmizovaných říkanek, písniček, aniž byste po něm vynucovali aktivní účast nebo opakování (a teď ty!). Vše se zúročí, ukládá se jako do počítače.

Dodržování navržených pokynů je rozhodně účinnější než putování od jedné “zaručené” terapie ke druhé (s následným trpkým zklamáním) a než drahé aparátky proniknuvší již na náš logopedický trh. Nekupujte je. Pro děti jsou nevhodné, neúčinné i u dospělých, kteří je ostatně odmítají.

Bude-li někdo vašemu dítěti doporučovat tzv.řečový klid, nevěřte mu. Nic vaše dítě nepotřebuje více než mluvit, mluvit, mluvit!

Přijímejte své dítě takové, jaké je, nemělo by mít pro svou vadu řeči pocit nedostatečnosti a zavržení. Neboť je naprosto pravdivé tvrzení, že koktavost je to, co děláme, a ne to, co jsme.

doc. PaedDr.Alžběta Peutelschmiedová, Ph.D.

V Olomouci dne 18.července 2001

<http://www.stripky.cz/385-koktavost.html>

Další informace též najdete :

Koktavost a vaše dítě. Otázky a odpovědi. Votobia, Olomouc 1994

A.Peutelschmiedová. Čtení o koktavosti. Portál, Praha 1994